

INSTYTUT ARCHEOLOGII I ETNOLOGII
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
DAWNIEJ INSTYTUT HISTORII KULTURY MATERIALNEJ PAN

KWARTALNIK
HISTORII KULTURY
MATERIALNEJ

ROK LXV

WARSZAWA 2017

NR 2

REDAKCJA I KOMITET REDAKCYJNY

Redaktor — Andrzej Klonder
Zastępcy Redaktora — Elżbieta Mazur, Martyna Milewska
Sekretarze Redakcji — Magdalena Bis, Jakub Kosiorek, Ludmiła Paderewska

Członkowie Komitetu — Maria Bogucka, Jarosław Dumanowski,
Andrzej Janeczek, Jan Klápště,
Elżbieta Kowalczyk-Heyman, Jerzy Kowalczyk,
Jerzy Kruppé, Maria Nietyksza, Raimo Pullat,
Wojciech Szymański, Andrzej Wyrobisz

Adres Redakcji:
00-140 Warszawa, Al. Solidarności 105
<http://www.iaepan.edu.pl/czasopisma/kwartalnik/index.html>
e-mail: kwartalnik@iaepan.edu.pl
tel. 22 620 28 81 w. 146

Wykaz recenzentów artykułów opublikowanych w roczniku 2016:

Jerzy Kruppé (Uniwersytet Warszawski)
Marta Młynarska-Kaletyn (IAE PAN)
Maria Nietyksza (Uniwersytet Warszawski)
Patrycja Prządka-Giersz (Uniwersytet Warszawski)
Piotr Taracha (Uniwersytet Warszawski)
Jerzy Urwanowicz (Uniwersytet w Białymstoku)

Skład i łamanie:
Krzysztof Anuszewski, tel. 22 629 44 78

Druk i oprawa:
Partner Poligrafia sp. z o.o.
ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

Nakład 300 egz. Arkuszy wydawniczych 12. Papier offset 80 g.
Oddano do składania w czerwcu 2017 r., druk ukończono
w lipcu 2017 r.

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	147
-----------------------	-----

STUDIA I MATERIAŁY

Sylvia Rodak, Ceramika nowożytna z badań na Starym Mieście w Brzegu . . .	149
Maciej Trzeciński, Naczynia gliniane z XVII-XVIII wieku z badań zespołu podworskiego w Niegowie pod Wyszkiem. Przyczynek do poziomu życia szlacheckiej prowincji	169
Katarzyna Meyza, Nowożytny warsztat garncarski ze Starej Warszawy. Nowe ustalenia	189
Mariusz Klarecki, Pozostałości z osiemnastowiecznych serwisów warszawskich dworów królewskich	197
Beata Wywrot-Wyszkowska, Andrzej Janowski, Mieszkański pas naddługi z późnośredniowiecznego Kołobrzegu	209
Paweł T. Dobrowolski, Miasto w ogniu: ludzkie tragedie i zachowania rynkowe w Londynie XVIII wieku	221
Anna Sutowicz, Niektóre formy opieki nad dziećmi we wrocławskim sierocińcu Matki Boskiej Bolesnej w XVIII i pierwszej dekadzie XIX wieku	239

ŹRÓDŁA

Krzysztof Lewalski, Inwentarz mienia – źródło do badań nad majątkiem osobistym duchowieństwa parafialnego w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX w.	257
---	-----

RECENZJE

Grzegorz Szczurek, Edward Pudęko, <i>Szadek. Cmentarzysko z przełomu epok brązu i żelaza w południowo-wschodniej Wielkopolsce</i> — Justyna Żychlińska	267
Maurycy Zajęcki, <i>Instrumenty prawne ochrony przeciwpożarowej w miastach Polski przedrozbiorowej</i> — Bogusław Ulicki	271

SPRAWOZDANIA I ZAPISKI

„Studia Geohistorica. Rocznik Historyczno-Geograficzny”, nr 1–4, 2013–2016 — Elżbieta Kowalczyk-Heyman	279
Maria Bogucka, <i>Kultura Sarmatyzmu w Polsce XVI–XVIII wieku</i> — Andrzej Klonder	280

Raimo Pullat, <i>Tallinlase Asjademaailm Valgustussajandil</i> [Świat rzeczy mieszkańców Tallina w stuleciu oświecenia] — Andrzej Klonder	280
<i>Listy z Helu. Korespondencja Romana Komierowskiego z żoną (1904–1913)</i> , oprac. i wstęp Tomasz Łaskiewicz — Andrzej Klonder	282

KRONIKA NAUKOWA

The 13 th Professor Andrzej Nadolski International Arms and Armour Colloquium „Borderland on fire. War, weaponry and borderland in the Middle Ages and the early Modern Era”, Łódź, 21–22 października 2016 r. — Piotr Strzyż, Kalina Skóra	285
--	-----

Od Redakcji

Bieżący numer czasopisma w znacznej części wypełniają artykuły na temat naczyń ceramicznych z XVI–XIX wieku znalezionych podczas badań archeologicznych w granicach współczesnej Polski. Rozważania autorów koncentrują się zwłaszcza na kwestiach struktury i zróżnicowania analizowanych zbiorów pod względem technologiczno-stylistycznym i funkcjonalnym, jak również powiązań kulturowych obserwowanych w nowożytnej ceramice. Poruszane są także zagadnienia dotyczące proveniencji wyrobów oraz sposobów i miejsc ich użytkowania.

Teksty te powstały w znacznej mierze na kanwie referatów wygłoszonych podczas konferencji „*Porcyllena, farfury i glina*. Nowożytne naczynia ceramiczne jako źródła archeologiczne. Pochodzenie — zróżnicowanie — odbiorcy”, która odbyła się w Warszawie, 28 września 2016 r. Jej organizatorami były Ośrodek Historii Kultury Materialnej Średniowiecza i Czasów Nowożytnych Instytutu Archeologii i Etnologii PAN oraz Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich Oddział w Warszawie. Patronem medialnym wydarzenia był magazyn „Szkło i Ceramika”. Dalsze materiały dotyczące tej problematyki opublikowane zostaną w kolejnym numerze „Kwartalnika HKM” (3/2017).

From the editors

This issue of our quarterly mostly comprises papers on pottery from the 16th–19th c. excavated within the present-day borders of Poland. The authors focus on the structure and variety of pottery finds, examining their technological, stylistic and functional features, as well as cultural links illustrated by modern-era ceramics. Other prominent subjects are the provenance of artefacts and the ways and places in which they were used.

Most of the articles are based on materials presented at the conference “Porcelain, faience, clay. Modern-era pottery as an archaeological source. Origin — diversity — recipients”, held in Warsaw on 28 September 2016, organized by the Centre for the History of the Material Culture of the Middle Ages and the Modern Era of the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences and the Warsaw Section of the Association of Polish Archaeologists; media patronage was provided by the journal *Szkło i Ceramika* [Glass and ceramics]. More articles on the topic will follow in the next issue (3/2017).

Krzysztof Lewalski

Inwentarz mienia — źródło do badań nad majątkiem osobistym duchowieństwa parafialnego w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX w.*

Dariusz Główka we wstępie do pracy poświęconej majątkowi osobistemu duchowieństwa katolickiego w Koronie w XVII i XVIII w. pisał: „W Polsce, podobnie jak w Europie, studia prowadzono przede wszystkim nad materialnymi warunkami bytu mieszczaństwa i w dużo mniejszym stopniu szlachty. W niewielu pracach omówiono tę problematykę w odniesieniu do duchowieństwa. Sądzę, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest skupienie zainteresowań badaczy dziejów religijnych nad sferą *sacrum* w Kościele, rozumianym zarówno jako instytucja jak i wspólnota wiernych. Dużo ważniejsze stało się poznanie struktur instytucji kościelnych bądź przejawów życia religijnego. W takich studiach duchowny postrzegany był jako przywódca duchowy, pasterz [...]. Milczeniem pomijano zaś różne aspekty materialnych warunków jego bytu i życia codziennego”¹.

Podobnie jest w przypadku polskiego XIX stulecia, aczkolwiek z uwagi na fakt, że było ono okresem narodowej niewoli, do przyczyn wymienionych powyżej należy jeszcze dodać znaczący w historiografii dotyczącej duchowieństwa aspekt martyrologiczny. Mimo podejmowanych badań do dziś odczuwa się niedostatek prac zarówno monograficznych, jak i syntetyzujących, poświęconych duchowieństwu XIX w. Przede wszystkim brakuje opracowań różnych aspektów życia codziennego duchowieństwa². Badania nad osobistym majątkiem duchowieństwa stanowią niezbędną podstawę opracowania szeregu innych zagadnień z zakresu kultury materialnej oraz obyczajowości tej grupy. Informacji o osobistym majątku dostarczają pośmiertne inwentarze mienia oraz testamenty.

Niełatwo powiedzieć, jak powszechny był wśród duchowieństwa parafialnego XIX w. zwyczaj sporządzania testamentów w kancelariach notarialnych, a w jakim stopniu ograniczało się ono do sporządzenia testamentów własnoręcznie i przechowywania ich w domu bądź u osób godnych zaufania, a ilu wreszcie po prostu nie pozostawiało zapisu ostatniej woli. Wiadomo, że do obowiązków dziekana należało zachęcanie księży, zwłaszcza chorych i starszych wiekiem, do sporządzania testamentu. Dziekan był też wykonawcą testamentu, o ile duchowny nie wyznaczył innej osoby³. Należy jednak zauważyć, że w archiwach diecezjalnych gromadzących

* Opracowanie to jest wynikiem realizacji projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/B/HS3/00749.

¹ D. Główka, *Majątek osobisty duchowieństwa katolickiego w Koronie w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 2004, s. 9.

² K. Lewalski, *Życie codzienne duchowieństwa w XIX wieku — droga do odheroizowania, trywializacji czy obiektywizacji obrazu grupy?*, [w:] *Duchowni na plebanii i w drodze. Konteksty codzienności i interpretacje historyczne*, red. K. Lewalski, A. Łysiak-Łątkowska, Gdańsk 2015, s. 14–15.

³ P. Wolnicki, *Urząd, kancelaria i akta dziekańskie w okresie Królestwa Polskiego (1818–1918). Studium administracyjno-kancelaryjno-archiwalne*, Częstochowa 2011, s. 96.

zasób akt do dziejów duchowieństwa w Królestwie Polskim nie natrafiono na osobne zespoły testamentów duchownych z przełomu XIX i XX w. Testamenty, ich odpisy bądź wzmianki o nich można czasami odnaleźć rozproszone w aktach parafialnych, dziekańskich, konsystorskich lub personalnych oraz w dokumentacji administracji państwowej.

Dla interesującego mnie okresu brakuje prac dotyczących problematyki testamentów oraz pośmiertnych inwentarzy mienia duchowieństwa parafialnego. Podobnie jest z publikacjami źródeł. W opracowaniu Dariusza Złotkowskiego korzystającego z akt notariuszy częstochowskich, na 361 opublikowanych testamentów zaledwie 9 to testamenty duchownych⁴.

Materiał źródłowy w gruncie rzeczy pozostaje nierozpoznany przez historyków. O problemach, z którymi musi się zmierzyć badacz, w przypadku kwerend w aktach notarialnych pisała Elżbieta Mazur i Sebastian Piątkowski⁵. Objęcie kwerend testamentów oraz inwentarzy majątku po zmarłych kapłanach zawartych w aktach kancelarii notarialnych to zadanie żmudne, a do tego nie dające gwarancji zadowalających rezultatów i przekraczające możliwości jednego badacza. Podjęte przez piszącego te słowa próby o charakterze sondażowym nie przyniosły oczekiwanych wyników. Oczywiście mimo to należy podjąć poszukiwania, zmierzające przynajmniej do ustalenia wielkości bazy źródłowej, którą może dysponować badacz takiej problematyki, ale to już zadanie dla zespołu badawczego.

Istnieje jednak dokumentacja do tej pory właściwie niewykorzystana, a łatwo dostępna. Można ją odnaleźć w archiwach państwowych w odpowiednich zespołach zarządów powiatowych i rządów gubernialnych, a nadto w zespołach sądów gminnych i okręgowych oraz izb skarbowych. Rzeczą dotyczy inwentarzy mienia sporządzanych po śmierci rządców parafii, w związku z procedurą wydzielenia z ich osobistego majątku tzw. czwartej części na rzecz parafii⁶.

Procedurę taką przewidywało postanowienie cara Aleksandra I z 25 grudnia/6 stycznia 1823/1824 r. Uzyskane środki miały zasilać fundusz służący utrzymaniu kościoła, cmentarza oraz budowli parafialnych. Wolny od procedury czwartej części był majątek czasowych rządców parafii, nieposiadających kanonicznego zatwierdzenia, a także majątek odziedziczony jako spadek⁷.

Procedura wydzielenia czwartej części rozpoczynała się od działań zabezpieczających majątek osobisty zmarłego duchownego, sprowadzających się do jego ochrony i opieczętowania, następnie sporządzano inwentarz majątku (w omawianym okresie w języku rosyjskim), a dalej dokonywano jego sprzedaży w drodze licytacji. W celu inwentaryzacji majątku, jego wyceny oraz ustalenia sumy aktywów i pasywów zbierało się gremium złożone z wójta gminy, przedstawicieli dozoru kościelnego, władzy sądowej i administracyjnej. Do majątku osobistego zaliczano także pensję za okres od pobrania ostatniej jej transzy do dnia śmierci. Suma uzyskana z wylicytowanego majątku, należna pensja, a także gotówka oraz kapitały w papierach wartościowych — o ile takowe odnaleziono w mieszkaniu zmarłego — stanowiły ostateczną

⁴ D. Złotkowski, „Wiedząc dobrze to z wyroków Boga Najwyższego, iż kto się rodzi, umierać musi...”. *Testamenty z pierwszej połowy XIX wieku w świetle akt notariuszy częstochowskich*, cz. 1, Częstochowa 2005, s. 45–47; cz. 2, Częstochowa 2006, s. 8–10; cz. 3: 1834–1865, Częstochowa 2011, s. 27–32.

⁵ E. Mazur, *Szpital w Królestwie Polskim w XIX wieku*, Warszawa 2008, s. 118, 125–126; S. Piątkowski, *Niektóre elementy wyposażenia plebanii we wsi i miasteczku północnej Małopolski w pierwszej połowie XIX wieku*, „*Studia Sandomierskie*”, t. 9, 2002, s. 343. Zob. też A. Moczulska, *Inwentarze, protokoły licytacji, intercyzy i testamenty zawarte w aktach notarialnych z obszaru Królestwa Polskiego w XIX wieku*, „*Studia Źródłoznawcze*”, t. 22, 1977, s. 217–224.

⁶ W. Jemielity, *Czwarta część majątku po zmarłych proboszczach dla parafii w Królestwie Polskim*, „*Prawo Kanoniczne*”, 37 (1994), nr 1–2, s. 259–268.

⁷ *Dziennik praw Królestwa Polskiego*, 1824, t. 8, nr 33–36, s. 325–326; Archiwum Państwowe w Toruniu. Oddział we Włocławku, Urząd Powiatowy Włocławski, sygn. 5946, k. 15–18v. Zob. też M. Terpiłowski, *O sukcesji osób duchownych*, „*Kronika Diecezji Sandomierskiej*”, R. 3, 1910, nr 11, s. 461–468.

wartość majątku, z której należało uregulować zobowiązania, m.in. spłacić długi, wypłacić wynagrodzenia osobom zaangażowanym do ochrony majątku oraz urzędnikom zajęтым przy spisie inwentarza i licytacji, a także rozliczyć koszty pogrzebu. Reszta stawała się podstawą do wydzielenia czwartej części dla kościoła parafialnego. Dopiero po tym zabiegu, przynajmniej teoretycznie, mógł dokonać się podział majątku między rodzinę⁸.

Prawo do czwartej części z osobistego majątku po zmarłym proboszczu na rzecz kościoła parafialnego było uważane przez duchownych oraz ich rodziny za co najmniej kontrowersyjne, jeśli nie za niesłuszne czy wręcz za niesprawiedliwe. Z ustaleń Witolda Jemielity⁹, jak również moich, wynika, że część księży, choć trudno wyrokować o skali zjawiska, podejmowała próby obejścia tych przepisów. Nie można wykluczyć, że takie działania sugerowali im krewni lub osoby z najbliższego otoczenia, zamieszkujejące na plebanii. Jeszcze za życia, czy to we względnie dobrym zdrowiu, czy w oczekiwaniu na rychłą śmierć, rozporządzano majątkiem sprzedając go lub rozdając. Zdarzało się zatem, że nie było z czego wydzielić części czwartej; niekiedy duchowny pozostawiał niespłacone długi.

Dokumentacja dotycząca wydzielenia czwartej części, obok inwentarza mienia zmarłego duchownego oraz danych dotyczących okoliczności jego sporządzenia, dostarcza nierzadko informacji, które mogą przybliżyć relacje rodzinne duchownego, a także stosunki panujące na plebanii. Sam inwentarz był spisem przedmiotów (obejmującym również, jeżeli istniał, inwentarz żywy) o różnym stopniu szczegółowości, zawsze z oszacowaniem wartości poszczególnych pozycji, podsumowaniem wykazującym wartość całego spisane go majątku oraz stan jego zadłużenia. Najprawdopodobniej spisywano to, co znajdowało się w poszczególnych izbach, chociaż najczęściej w strukturze inwentarza nie jest to zaznaczone, i jedynie po rodzaju wymienionych przedmiotów można domniemywać, w jakich znajdowały się pomieszczeniach.

Przykład inwentarza tego typu zamieszczam w Aneksie.

ANEKS

Kopia inwentarzowego spisu majątku sporządzonego 8 grudnia 1911 r. w związku z procedurą wydzielenia na rzecz parafii czwartej części z majątku osobistego zmarłego ks. Aleksandra Ratyńskiego (1847–1911), administratora parafii Lubień, w diecezji kujawsko-kaliskiej¹⁰.

Źródło: Archiwum Państwowe w Toruniu. Oddział we Włocławku, Urząd Powiatowy Włocławski, sygn. 5946, k. 6–9v. (Дело влоцлавскаго уезднаго управления о выделении указной ¼ части из имущества оставшагося после б. администратора прихода Любень, ныне покойнаго кс. Александра Ратынскаго, въ пользу приходскаго костела [1912]).

Копия

Инвентарная опись имуществу, оставшемуся после покойнаго Администратора прихода Любень ксендза Александра Ратынскаго. 1911 года Декабря 8 дня, я Судебный Приставъ при Мировомъ Съезде II Округа, Варшавской Губернии по II участку Влоцлавскаго уезда, Иоахимъ Игнатьевичъ Шреттеръ исполняя поручение Гминнаго Суда

⁸ W. Jemielity, op. cit., s. 260.

⁹ Тамże, s. 266.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Toruniu. Oddział we Włocławku, Urząd Powiatowy Włocławski, sygn. 5946, k. 6–9v. (Дело влоцлавскаго уезднаго управления о выделении указной ¼ части из имущества оставшагося после б. администратора прихода Любень, ныне покойнаго кс. Александра Ратынскаго, въ пользу приходскаго костела [1912]).

III Округа Влоцлавского уезда отъ 19го Ноября 1911 г. за № 1347, прибыль сего числа в посадъ Любень на квартиру покойнаго ксендза Александра Ратынскаго с целью составления инвентарной описи, оставшемуся после него имуществу.

Изъ лицъ имеющихъ право присутствовать при составлении инвентарной описи явились по вызову повестками: командированный Духовнымъ ведомствомъ Вице-Деканъ Влоцлавского уезда Каноникъ ксендзь Валентинъ Зенткевичъ, сестра покойнаго ксендза Ратынскаго девица Казимира Ратынская и хранители опечатаннаго имущества Пелагия Заленцкая и Леонардъ Клеменсъ 2хъ именъ Арентовичъ; кроме сихъ лицъ явились для присутствования при описи два свидетеля местные жители Францъ Пичульский и Павелъ Бржозовский, а для производства оценки Антонъ Дужевиць.

Разъяснивъ собравшимся лицамъ цель своего прибытия я предложилъ имъ представлять къ описи все имущество, какое осталось после покойнаго ксендза Александра Ратынскаго, не скрывая ничего, а эксперту оценщику производить оценку добросовестно съ готовостью въ случае надобности подтвердить такуюю присягою.

Изъ объяснении присутствующихъ лицъ оказалось что покойный ксендзь Александръ Ратынский умеръ скоропостижною смертот в городе Варшаве 8/21 Ноября 1911 г. оставивъ духовное завещание, составленное имъ собственноручно и сданное на хранение Председателю Варшавскаго Окружнаго Суда Нотариусу при Ипотечныхъ канцелярияхъ Варшавскаго Окружнаго Суда Голяницкому; что единственною наследницею покойнаго ксендза Ратынскаго является его родная сестра Казимира Ратынская совершеннолетняя девица, что опечатание имущества было произведено действующимъ Судебнымъ Приставомъ Иоахимомъ Игнагъевичемъ Шреттеромъ 10 Ноября 1911 г. и что подлежащее описи наследственное имущество состоитъ изъ движимаго имущества и капиталовъ именно:

Активы:		
Движимое имущество		Руб. коп.
1.	Гнедой шерсти съ цветкомъ на лбу жеребная кобыла 100 –	
2.	Гнедой шерсти съ белымъ лбомъ и белою заднею ногою двухлетний меринъ	100 –
3.	Черной шерсти корова трехъ летъ	50 –
4.	Бурой шерсти корова четырехъ летъ	40 –
5.	Полугодичная жеребица гнедой шерсти съ белою звездот на лбу	15 –
6.	Пара девятимесячныхъ свиней	12 –
7.	Четыре двухмесячныхъ поросенка	4 –
8.	Одинъ колейный, другой пулторачный возы съ досками	25 –
9.	Полукрытый на рессорахъ фаетонъ	30 –
10.	Желтопокрашенная бричка на рессорахъ	25 –
11.	Пара боронъ съ железными зубьями	2 –
12.	Железный плугъ	1 50
13.	Одна пара новыхъ хомутовъ ременныхъ и другая старая съ веревками	5 –
14.	Дубовая бочка для копусты старая	– 25
15.	Одна баляя	– 40
16.	Два цеберки	– 20
17.	Два кухонныхъ стола сосноваго дерева	– 75
18.	Два сосновыхъ ведра	– 20
19.	Четыре сосновыхъ стула	– 40
20.	Шесть медныхъ кастрюлей	6 –
21.	Шесть чугунныхъ горичковъ	– 60
22.	Желтой меди ступка съ пестикомъ	– 50

23. Желтой меди самоварь на 23 стакана	5 –
24. Медная бритванна	– 75
25. Две медные формы для пирожного	1 –
26. Четыре серебряные ложки 12%	4 80
27. Шесть серебряных чайных ложечек	1 80
28. Серебряная вазовая ложка 12%	3 –
29. Вазовая ложка накладного серебра	– 50
30. Двенадцать ложечек накладного серебра	2 40
31. Шесть ножей съ ручками накладного серебра	2 40
32. Шесть вилок накладного серебра	1 80
33. Десять меньших ножей съ ручками накладного серебра	2 –
34. Двенадцать меньших вилок накладного серебра	2 –
35. Двенадцать чайных ложечек накладного серебра	1 20
36. Десять ножей и двенадцать вилок съ черными деревянными ручками	2 20
37. Два жестяных темных лакированных подноса	– 40
38. Красного дерева рояль фирмы „Хоферъ” въ Варшаве	20 –
39. Приборь мягкой мебели красного дерева состоящий из дивана, двух кресель, шести стульевъ крытыхъ краснымъ плюшемъ и передиванного стола	50 –
40. Шесть крытыхъ красныхъ плюшемъ мягкихъ стульевъ березового дерева	6 –
41. Подножной стриженный коверъ	1 50
42. Крытый красною брокателей мягкий диванъ березового дерева	2 –
43. Зеркало въ позолоченной раме	1 50
44. Два белыхъ гипсованныхъ столда для цветовъ	– 40
45. Два столда красного дерева	– 60
46. Ломберный столъ красного дерева	– 60
47. Пять образцовъ религиознаго характера	1 25
48. Семь ландшафтовъ и портретовъ различныхъ рамахъ	1 5
49. Пятьдесятъ восемь горшковъ съ комнатными цветами	2 90
50. Сосновый раздвижной обеденный столъ съ клеенкою	1 –
51. Дубового дерева раздвижной столъ	1 –
52. Два березовыхъ мягкихъ стула	– 20
53. Шесть гнутыхъ стульевъ съ досчатыми сидениями	3 –
54. Стенные часы полурегуляторъ	5 –
55. Крытая красною брокателей мягкая табуретка	– 50
56. Ясеноваго дерева двухстворчатый гардеробный шкафъ	1 50
57. Ясеноваго дерева столъ съ клапанами	– 50
58. Два остекленныхъ низкихъ шкафчика ясеноваго дерева	1 50
59. Три полированныхъ кровати березового дерева	1 50
60. Четыре пары занавесъ съ карнизами	2 –
61. Березового дерева старый буфетъ съ шестью дверцами	2 –
62. Туалетъ красного дерева съ разбитымъ зеркаломъ	50
63. Сосноваго дерева полированный двухстворчатый гардеробный шкафъ	2 –
64. Такой же ночной шкафчикъ	– 20
65. Письменный столъ березового дерева съ ящиками старый	– 50
66. Полированная остекленная съ одною дверью сервантка	1 –
67. Два сосновыхъ полированныхъ комода	1 50
68. Две дюжины плоскихъ, дюжина глубокихъ и полторы дюжины десеровыхъ фарфоровыхъ тарелокъ	2 25
69. Одинъ фаянсовый вазъ	– 20
70. Два круглыхъ и четыре продолговатыхъ блюда фарфоровые	– 90

71. Две саятерки фарфоровыя	– 30
72. Дюжина фарфоровыхъ чашекъ съ блюдечками	– 60
73. Дюжина стакановъ	– 36
74. Двенадцать фаянсовыхъ блюдечекъ	– 12
75. Две стоячія лампы съ клошами	1 –
76. Два старыхъ плаща	1 50
77. Два суконныхъ старыхъ пальта	1 50
78. Две старыя сутанны	– 75
79. Две перины и две подушки	6 –
80. Два покрывала на вате	1 –
81. Шесть полотенцевъ	– 60
82. Четыре наволочки на подушки	– 40
83. Шесть простыней	– 90
84. Четыре рубахи	– 80
85. Четыре пары подштанниковъ	– 80
86. Две скатерти	1 50
87. Двенадцать салфетокъ	1 20
88. Две пары подсвечниковъ накладнаго серебра	2 –
89. Пара подсвечниковъ желтой меди	– 50
90. Тринадцать томовъ сочинений Длугоша въ переплете	8 –
91. Два тома безъ переплета и одинадцать томовъ энциклопедии въ кожаномъ переплете	5 60
92. Двадцать семь томовъ теологии безъ переплота	5 40
93. Сто восемьдесятъ книгъ религіознаго содержания различныхъ формъ въ переплоте и безъ переплота	9 –
94. Старая шоповая шуба, крытая чернымъ сукномъ	5 –
	<hr/>
	Итого 621 43
Капиталы:	
Жалованья причитается покойному наследодателю ксендзу Ратынскому за два мѣсяца и семь дней въ сумме	55 81
Пассивы:	
Похоронныя издержки понесенія Казимирию Ратынскою	314 94
За составленіе сей описи и за опечатаніе имущества причитается	28 92
	<hr/>
	Итого 343 86
Сравненіе	
Активы: Движимости	621 43
Капиталы	55 81
	<hr/>
	677 24
Пассивы:	343 86
	<hr/>
	Остается 333 38

Пронисью чистой наследственной массы остается на сумму триста тридцать три рубля тридцать восемь копеекъ. Присовокупляется что при составленіи сей описи присутствовали также члены Костельнаго Дозора Эмиль Гань и Юзефъ Станьчакъ.

Вышеописанное имущество принял на хранение под ответственностью за растрату Леонардъ Клеменсъ Аrentовичъ.

На семь протоколь оконченъ, присутствующимъ вслухъ прочитанъ и подписанъ / подписаль/ Вице-Деканъ Кс. В. Зенткевичъ /подписаль/ Emil Gano /подписала/ Kazimiera Ratyńska /подписаль/ Antoni Dużewicz /подписаль/ Arentowicz /подписаль/ Paweł Brzozowski /подписаль/ Franciszek Piczulski. Пелягия Заленцкая и Юзефъ Станьчакъ заявили, что они неграмотни. Судебный Приставъ /подписаль/ I. Шреттеръ.

Съ подлиннымъ верно:

Гминный Судья 3 окр.

Влоцлавскаго уезда [*podpis nieczytelny*]

[*pieczęć*]

Сверяль:

Писарь Суда [*podpis nieczytelny*]

Tłumaczenie

Kopia

Inwentarzowy spis majątku pozostałego po zmarłym administratorze parafii Lubień, księdzu Aleksandrze Ratyńskim. Dnia 8 grudnia 1911 roku, ja, komornik sądowy przy zjeździe sędziów pokoju II. okręgu guberni warszawskiej, w II. rewirze powiatu wrocławskiego, Joachim Ignatowicz Szretter, wypełniając nakaz sądu gminnego III. okręgu powiatu wrocławskiego z dnia 19 listopada 1911 roku numer 1347, przybyłem w dniu dzisiejszym do osady Lubień, do mieszkania zmarłego księdza Aleksandra Ratyńskiego w celu sporządzenia inwentarzowego spisu pozostałego po nim majątku.

Z osób mających prawo uczestniczyć przy sporządzaniu inwentarzowego spisu zjawili się na wezwanie: delegowany przez władzę duchowną wicedziekan powiatu wrocławskiego kanonik ksiądz Walenty Zientkiewicz, siostra zmarłego księdza Ratyńskiego panna Kazimiera Ratyńska oraz opiekujący się opieczętowanym majątkiem Pelagia Załencka i Leonard Klemens dwojga imion Arentowicz; prócz tych osób przy sporządzaniu spisu obecni byli dwaj świadkowie, tutejsi mieszkańcy, Franciszek Piczulski i Paweł Brzozowski, a dla sporządzenia wyceny Antoni Dużewicz.

Objąwszy zebranych osobom cel swojego przybycia, poleciłem im przedstawić do spisu cały majątek, jaki pozostał po zmarłym księdzu Ratyńskim, nie ukrywając niczego, a rzeczoznawcy dokonać wyceny sumiennie, z gotowością potwierdzenia jej w razie potrzeby przysięgą.

Z objaśnień obecnych osób wynikało, że ksiądz Aleksander Ratyński zmarł nagle w Warszawie dnia 8/21 listopada 1911 roku, pozostawiwszy testament osobiście przez siebie sporządzony i oddany na przechowanie przedstawicielowi warszawskiego sądu okręgowego notariuszowi przy kancelariach hipotecznych warszawskiego sądu okręgowego Goliańickiemu; że jedyną spadkobierczynią zmarłego księdza Ratyńskiego jest jego rodzona siostra Kazimiera Ratyńska pełnoletnia panna; że opieczętowanie majątku zostało wykonane przez komornika sądowego Joachima Ignatowicza Szrettera dnia 10 listopada 1911 roku i że podlegające spisowi mienie spadkowe składa się z majątku ruchomego i kapitałów, mianowicie:

Aktywa:

Majątek ruchomy

1. Żrebna klacz gniadej maści z plamą na łbie

2. Dwuletni wałach gniadej maści z białym łbem i białą tylną nogą

rub. kop.

100 –

100 –

3. Trzyletnia krowa czarnej maści	50 –
4. Czteroletnia krowa brunatnej maści	40 –
5. Półroczny źrebiak gniadej maści z białą gwiazdą na łbie	15 –
6. Para dziewięciomiesięcznych świń	12 –
7. Cztery dwumiesięczne prosiaki	4 –
8. Jeden wóz kolejny, drugi półtoraczny [szeroki, o rozstawie kół powyżej 120 cm — przyp. red.]	25 –
9. Faeton półkryty na resorach	30 –
10. Bryczka na resorach, pomalowana na żółto	25 –
11. Para bron z żelaznymi zębami	2 –
12. Pług żelazny	1 50
13. Jedna para nowych chomąt rzemiennych, druga stara ze sznurem	5 –
14. Dębowa beczka na kapustę, stara	– 25
15. Jedna balia	– 40
16. Dwa cebry	– 20
17. Dwa kuchenne stoły z drzewa sosnowego	– 75
18. Dwa sosnowe wiadra	– 20
19. Cztery krzesła sosnowe	– 40
20. Sześć rondli miedzianych	6 –
21. Sześć żelaznych garnuszków	– 60
22. Mosiężny moździerz z tłuczkiem	– 50
23. Samowar mosiężny na 23 szklanki	5 –
24. Brytfanna miedziana	– 75
25. Dwie miedziane formy na ciasto	1 –
26. Cztery srebrne łyżki 12%	4 80
27. Sześć srebrnych łyżeczek do herbaty	1 80
28. Łyżka wazowa srebrna 12%	3 –
29. Łyżka wazowa posrebrzana	– 50
30. Dwanaście posrebrzanych łyżek	2 40
31. Sześć noży z posrebrzonymi trzonkami	2 40
32. Sześć posrebrzanych widelców	1 80
33. Dziesięć nożyków z posrebrzonymi trzonkami	2 –
34. Dwanaście posrebrzanych widelczyków	2 –
35. Dwanaście posrebrzanych łyżeczek do herbaty	1 20
36. Dziesięć noży i dwanaście widelców z czarnymi, drewnianymi trzonkami	2 20
37. Dwie ciemne, blaszane, lakierowane tace	– 40
38. Fortepian z czerwonego drewna firmy „Hofer”, w Warszawie	20 –
39. Zestaw wyścielanych mebli wykonanych z czerwonego drewna, składający się z kanapy, dwóch foteli, sześciu krzeseł pokrytych czerwonym pluszem i stolika kanapowego	50 –
40. Sześć wyścielanych krzeseł z drewna brzoźowego, pokrytych czerwonym pluszem	6 –
41. Strzyżony dywanik	1 50
42. Wyścielana sofa z drewna brzoźowego, pokryta czerwonym brokatem	2 –
43. Lustro w połączanej ramie	1 50
44. Dwa białe gipsowe stojaki na kwiaty	– 40
45. Dwa stojaki z czerwonego drewna	– 60
46. Stolik do kart z czerwonego drewna	– 60
47. Pięć obrazów o charakterze religijnym	1 25
48. Sześć krajobrazów i portretów w różnych ramach	1 5
49. Pięćdziesiąt osiem doniczek z kwiatami pokojowymi	2 90

50. Sosnowy rozkładany stół obiadowy z ceratą	1 –
51. Dębowy rozkładany stół	1 –
52. Dwa brzożowe, wyściełane krzesła	– 20
53. Sześć giętych krzesel z drewnianymi siedzeniami	3 –
54. Zegar ścienny pół regulator	5 –
55. Wyściełany taboret pokryty czerwonym brokatem	– 50
56. Jesionowa szafa garderobiana, dwuskrzydłowa	1 50
57. Jesionowy stół z klapami	– 50
58. Dwie jesionowe przeszkłone szafeczki	1 50
59. Trzy politurowane brzożowe łóżka	1 50
60. Cztery pary zasłon z karniszami	2 –
61. Stary bufet brzożowy, z sześcioma drzwiczkami	2 –
62. Toaletka z czerwonego drewna z rozbitym lustrem	– 50
63. Politurowana sosnowa szafa garderobiana, dwuskrzydłowa	2 –
64. Takąż szafka nocna	– 20
65. Stare brzożowe biurko z szufladami	– 50
66. Jednodrzwiowa, politurowana, oszklona serwantka	1 –
67. Dwie sosnowe, politurowane komody	1 50
68. Dwa tuziny płaskich, tuzin głębokich i półtora tuzina deserowych porcelanowych talerzy	2 25
69. Fajansowa waza	– 20
70. Dwa okrągłe i cztery podłużne porcelanowe półmiski	– 90
71. Dwie porcelanowe salaterki	– 30
72. Tuzin porcelanowych filiżanek ze spodeczkami	– 60
73. Tuzin szklanek	– 36
74. Dwanaście fajansowych spodeczków	– 12
75. Dwie stojące lampy z kloszami	1 –
76. Dwa stare płaszcze	1 50
77. Dwa stare sukienne palta	1 50
78. Dwie stare sutanny	– 75
79. Dwie pierzyny i dwie poduszki	6 –
80. Dwa watowane koce	1 –
81. Sześć ręczników	– 60
82. Cztery powłoczki na poduszki	– 40
83. Sześć prześcieradeł	– 90
84. Cztery koszule	– 80
85. Cztery pary kalesonów	– 80
86. Dwa obrusy	1 50
87. Dwanaście serwetek	1 20
88. Dwie pary posrebrzanych świeczników	2 –
89. Para mosiężnych świeczników	– 50
90. Trzynaście tomów utworów Długosza, w oprawie	8 –
91. Dwa tomy bez oprawy i jedenaście tomów encyklopedii w skórzanej oprawie	5 60
92. Dwadzieścia siedem tomów teologii, bez oprawy	5 40
93. Sto osiemdziesiąt ksiązek o religijnej treści różnych formatów, z oprawą i bez	9 –
94. Stare futro z szopa, pokryte ciemnym suknem	5 –

Kapitały:	
Pensja należąca się spadkodawcy zmarłemu księdzu Ratyńskiemu za dwa miesiące i siedem dni jego pracy, w sumie	55 81
Zobowiązania:	
Wydatki pogrzebowe poniesione przez Kazimierę Ratyńską	314 94
Koszt sporządzenia tegoż spisu i opieczątowania majątku	28 92
	Ogółem 343 86
Porównanie:	
Aktywa: mienie ruchome	621 43
kapitały	55 81
	677 24
Zobowiązania	343 86
	Pozostaje 333 38

W sumie czystej masy spadkowej pozostaje trzysta trzydzieści trzy ruble i trzydzieści osiem kopiejek. Należy nadmienić, że przy sporządzaniu tegoż spisu byli także obecni członkowie dozoru kościelnego Emil Gano i Józef Stańczak. Wyżej opisany majątek wziął pod ochronę, z odpowiedzialnością za straty, Leonard Klemens Arentowicz.

Na tym protokół zakończono, przeczytany głośno obecnym i podpisany /podpisał/ wicedziekan ks. W. Zientkiewicz, /podpisał/ Emil Gano, /podpisała/ Kazimiera Ratyńska, /podpisał/ Antoni Dużewicz, /podpisał/ Arentowicz, /podpisał/ Paweł Brzozowski, /podpisał/ Franciszek Piczulski. Pelagia Załencka i Józef Stańczak powiedzieli, że są niepiśmienni. Komornik sądowy /podpisał/ J. Szretter.

Zgodnie z oryginałem:
Sędzia gminny 3. okręgu
powiatu wrocławskiego [podpis nieczytelny]
[pieczęć]
Sprawdził:

Pisarz sądowy [podpis nieczytelny]

Tłumaczenie
Bianca Sadowska

Adres Autora:
dr hab. Krzysztof Lewalski
Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Wita Stwosza 55
80-952 Gdańsk
krzysztoflewalski@wp.pl